

Afrikaly zulu urşujylary dünýäniň iň ösen ýaraglar bilen ýaraglanan goşunyny nädip dyza çökerdi?

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Afrikaly zulu urşujylary dünýäniň iň ösen ýaraglar bilen ýaraglanan goşunyny nädip dyza çökerdi? AFRIKALY ZULU URŞUJYLARY DÜNYÄNIŇ İŇ ÖSEN ÝARAGLAR BILEN ÝARAGLANAN GOŞUNNY NY NÄDIP DYZA ÇÖKERDİ?

Zulu ruhy hususanam XX asyrda başlan adalata we azatlyga goldanýan negr gozgalaňlaryna ruhy güýç bolup hyzmat etdi Britan goşunu XIX asyryň ahyrlarynda dünýäniň iň güýçli goşunlarynyň biridi. Golastyndaky ýerlerde Günüň batmaýandygy bilen magtanýan bu äpet güýç Amerika materiginden Hytaýa čenli aralykda her ýatan daşyň astyndanam çykyp bilýärdi. 1879-njy ýylda Afrikanyň naýzadır ýaý ulanýan zulu taýpasy bilen bolan söweşde olaryň bu abraýy gaty erbet ýagdayda sarsgyna düşdi. Afrikanyň bu gaýduwsyz taýpasy iňlislere garşı uruşda ýeňlenem

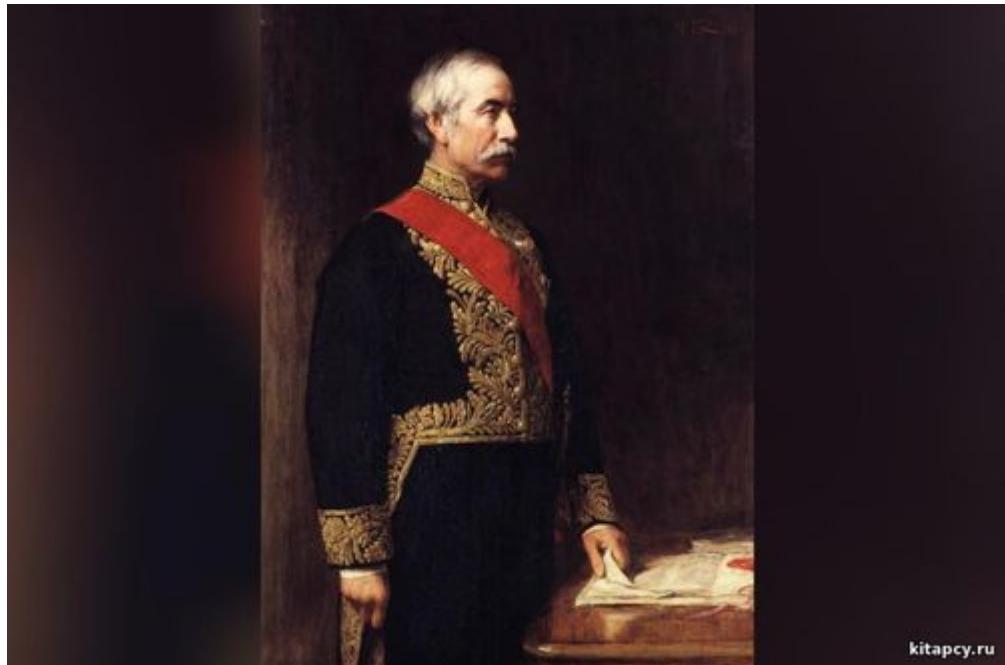
bolsa, bütin dünýä nusga bolup biljek göreş ruhuny miras goýdy. Zulular azatlyk üçin göreşyän halklardan güýçli we howply halk bolup bilmejekdigini ýer ýüzüne subut edipdiler.

Zulularyň söweşi

• **Isandlwane söweşi**

Iňlisleriň uruş strategiýasy döwrebap ýaraglara, nyzamly goşun bölmelerine we aýratyn geografiki artykmaçlyklara esaslanýardы. Şeýle artykmaçlyklaryň hemmesi sazlanmasa, aňsat-aňsat urşa girilmändir. Uruş iňlisler üçin gutulgysyz ýagdaýa gelip dirände, hökmany suratda ýeňiš gazanyp bolaýjak meýilnamanyň çäginde bolup geçmeliidi.

kitapcy.ru

Ser Genri Bartl Frir

Afrikanyň baş komissary ser Genri Bartl Frir Günorta Afrikada federasiýa gurup ýören wagtynda iňlia goşunynyň harby strategiýasynyň ähli artykmaçlyklaryny elinde saklaýardy. Aýratynam zulularyň patyşasy Ketçwaýo Mpandäniň iňlisleriň talaplaryna boýun egmezligi ýa-da nägilelik bildirmegi iňlisler üçin uruşmaga bahanady.

Frir şonsuzam Afrikanyň bu galmagalçy taýpasynyň sesini doly kesmegiň hyályndady.

Frir general-leýtenant Lord Çelmsforda görkezme berip, zulularyň ýasaýan ýerlerini gabaw astyna almagy we paýtagtlary Ulundä girip, bu kiçijik döwleti ýok etmegi buýurdy.

Iňlisler 17 müñ adamlyk goşunu bilen Zulu ýurdunyň çäklerine giren pursatyndan uruş resmi ýagdaýda başlapdy.

kitapcy.ru

Zulu patyşasy Ketçwayó Mpande

Patyşa Mpande sabyrly we paýhasly ýolbaşçydy. Ol iňlisleriň gopbamsylygyna we zorluk-zulmuna garşy soňuny saýmazlyk bilen herekete geçmedi we iňlis goşun bölümleriniň içerik girmegine sabyrlylyk bilen garaşdy.

Iňlisler sany 35 müňe ýetýän zulu urşujylarynyň elindäki bolgusyzja ýaraglary bilen hiç hili garşylyk görkezip bilmejekdigine ynanýardylar.

Şonuň üçinem garşydaşynyň strategiýasyna hiç hili pitiwa etmän gönü paýtagta tarap gaýtdy.

Afrikanyň jokrama yssysynyň we güýç artykmaçlygynyň berýän süýrenjeňligi iňlisleri eýýäm Zulu ýurduna aýak basan badyna entek ýetilmedik ýeňsiň lülgammary edip taşlapdy.

Elbetde, iňlis goşunyny bular ýaly özüne aşa göwni ýetirenem 1856-njy ýylda ýaranlary osmanlylar bilen bile ruslara garşy gazanan ajaýyp ýeňişidi.

Bular ýaly söweşden soň afrikaly pyçakdyr gyryklyk bilen ýaraglanan afrikaly taýpanyň tepbedini okamakdan aňsat zat bolmaly däldi.

Iňlisler 200 metr aralykdaky hereket edýän obýektleri urup bilýän toñkatarlary we açık meýdanda uly weýrançylyk döredip bilýän tigirçekli toplary bilen zulu urşujylaryny siňek gyran ýaly gyrjakdyklaryny oýlap, çaltlyk bilen öňe süýşdüler.

kitapcy.ru
AFP

Zulularyň urşy

Zulu goşunu elde ýasalan pyçaklardyr deriden ýasalan galkanlar bilen ýaraglanypdy.

Patyşa Mpande iňlisleriň pöwhe goşun gurlusyny göz öňüne tutup, Göroglynyň «it urşuny» görkezmek bilen iňlisleri çuň derelere çekmegi makul bildi.

Iňlisler zulularyň bu strategiýasyna ýalňyş düşünip, açık meydandan çykdy we zulularyň yzyna düşdi.

Iňlisleriň ýene bir ýalňşlygy goşunlaryny çuň derelerden has çalt geçirmek üçin böleklerə bölüp öñe gitmegi boldy.

Iňlisler Isandlwanede lager guranlarynda haýsydyr bir gorag halkasyny gurmaga zerurlyk duýman, zulu urşujylary öz üstlerine cozmaga het edip bilmezler öýtdi.

Bardy-geldi zulular beýle ýalňşlyga ýol beräýende-de, pyçakdyr naýzalaryň iňlis hyrlylaryna garşıy durup bilmejegi görnüp durdy...

Dagynyk ýagdaýda derä ýaýran zulu urşujylary garaşýan artykmaçlyklaryny gazanypdylar.

Çozuş wagtynda dem salymda bir bitewi göwrä öwrülip hereket edýän zulular zarbalaryny urandan soň ylla aýna döwügi ýaly pytrap gaçýardylar.

Bular ýaly söweşjeň taktika öñ gabat gelip görmedik iňlis goşunynyň demligi zulu urşujylary tarapyndan berk gysylypdy.

kitapcy.ru

Zulularyň urşy

Şeýle-de, iňlis tüpeňleri ot açandan soň yüze çykan tüsse zulular üçin tebigy ümür-duman döredýän ýalydy. Ýagny, iňlisler birinji oky atan badyna gözleri gamaşýardы we tüssäniň arasyndan duýdansyz peýda bolýan zulu pyçaklary bilen başa-baş galýardylar.

Birinji çozusda 800 tòweregi iňlis esgeri ýok edilen bolsa, zulularyň ýitgisi munuň ýarsyna-da ýetenokdy.

Ahyrynda taryha Isandlwane urşy diýip geçen söweşde naýzadır galkanlar bilen afrikaly taýpalar dünýäniň iň uly we döwrebap iňlis goşuny çym-pytrak edip taşlapdy.

Iňlis serkerdeleriniň gopbamsylygy, iň soňky ýaraglaryna çäksiz buýsanjy we tradision söweşeň strategiýalary bu söweşden soň ýer bilen ýegsan bolupdy.

Iňlisler kömekçi güýçler gelenden soň zululary ýeňmigi başaranam bolsa, bu masgaraçylykly ýeňliş dünýä jemgyýetçiliginde-de gyzgyn seslenme döredip ýetişipdi. Iňlis goşunlarynyň ýeňilmezekdigine bolan ynanç düýbünden sarsypdy we ýarag tehnologiýasy taýdan beter yzagalak ýurtlar dürli taktikalaryň üstünde oýlanmaga başlady.

• **Iňlisler sapak alanok**

Iňlisler zulularyň göreşine we gazanan üstünliklerine pitiwa etmän, öñki ýalňyşlyklaryny ýene şol ýurtda bu gezek burlara garşıy goýberdi.

Burlar Günorta Afrikada ýasaýan we özleriniň goşuny-da

bolmadyk akýagyz daýhanlardy. Uzak wagtlap zulular bilen bile göreşip, olaryň söweşejeň strategiýalaryny öwrenipdiler. Soňky ýyllarda Afrika cozan on müňlerçe iňlis magdançysy az salymda sebitiň demografiýasyny üýtgetdi.

Burlar

Dogduk depelerini şirin janyndan eý görýän burlar ýurtlaryny kese ýerlilerden goramak üçin birtopar kanunlar bilen göchä-göçlügiň öñüni almaga synanyşdy.

Angliýa bu kanunlar bilen raýatlaryna haksyzlyk edilýändigini öñe sürüp, halkara jemgyýetçiligini aýaga galдыrdы we 1899-njy ýylyň 11-nji oktyabrynda nyzamly goşuny-da bolmadyk burlara garşı uruş yqlan etdi.

Angliýa sebitdäki 22 müň esgerini burlaryň raýatlardan düzülen harby birliklerini ýok etmäge ugratdy. Netije sözüň doly manysynda masgaraçylyklydy.

Tradision söweşejeň tilsimlerini ulanmagyň ýerine garymlar gazyp, «urdum-gaçdym» taktikasyny eden burlar döwrebap gerilla urşuny dünyä tanadypdylar.

Birleşen Korollyk birinji urgynyň sarsgynyny giderenden soň Müsürden, Hindistandan, Islandiyadan, Angliyadan 450 müň adamlyk goşun iberdi.

Birleşen Korollygam burlaryň gerilla göreşine garşı öñ synap görülmektilere ýüz urdy.

Burlaryň urşy

Konslagerleri gurmak, oturymly ýerleri ýok etmek, ekin ýerlerini ulanmaz ýaly etmek ýaly taktikalar tradision söweşjeň tilsimleriň çygryndan daşdady we diýseň rehim-şepagatsyz işlerdi.

Şeýle-de, mundan öň hiç bir uruşda gönüden-göni ýonekeý halka degilmändi, emma Angliýa burlar bilen bolan uruşda on müňlerce raýaty öldürmekden gaýra durmadı.

Dünýä jemgyýetçiligini-de öz tarapyna çekmegi başaran iňlisler burlaryň azatlyk ugrundaky göreşiniň ýaňyny garamaýaklaryň topalaň hökmünde basyp ýatyrmagy başarypdy.

Welhasylkelam, çäklerinde Gün batmaýan Beýik Britaniýa imperiýasy Afrikada ilki eli naýzaly, galkanly söweşen zululara, yzyndanam goşuny-da bolmadyk burly daýhanlara ýeñilipdi.

Zulu halkynyň iňlislere garşıy görkezen gahrymançylıgy we gaýduwsyzlygy 1948-1994-nji ýyllardaky apartheid režimine garşı Mandela taglymynyň ruhuny emele getiripdi.

Mehmet MAZLUM ÇELİK.

Sişenbe, 18.07.2023 ý. Taryhy makalalar